בא ב

א. תנן במס' פסחים[1], שהחגיגה ה־באה עם הפסח „נאכלת לשני ימים ו־לילה אחד". ובגמ' שם[2]: מתני' דלא כבן תימא דתניא בן תימא אומר חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא כפסח ואינה נאכלת אלא ליום וליל[ה] כו' מ"ט דבן תימא . . ולא[3] ילין לבקר זבח חג הפסח זבח חג זה חגיגה הפסח כמשמעו ואמר רחמנא לא ילין.

אח"כ ממשיך בגמ' שם: איבעיא להו לבן תימא נאכלת צלי או אין נאכלת צלי כי אקשי' רחמנא לפסח ללינה אבל לצלי לא או דילמא לא שנא ת"ש הלילה הזה כולו צלי[4] ואמר רב חסדא זו דברי בן תימא שמע מינה.

הרמב"ם בהל' חמץ ומצה[5] כתב (בנוסח „מה נשתנה") — „שבכל הלילות אנו אוכלין כו' והלילה הזה כולו צלי". והקשה בלחם משנה[6]: תימה על דברי רבינו דהוא פוסק בהלכות קרבן פסח[7] . . דחגיגה נאכלת לשני ימים וליל[ה] אחד ודלא כבן תימא וא"כ לדידן ודאי אינה נאכלת צלי . . ולית לן לומר ה־לילה הזה כולו צלי דהא בגמ' אמרו דזהו כדברי בן תימא דס"ל היקשא וד־חגיגה נאכלת צלי אבל לדידן דחגיגה אינה נאכלת צלי לא מצינן למימר כולו צלי דהא איכא חגיגה.

ובצל"ח[8] ת"י שהרמב"ם ס"ל שגם ל־רבנן[9] החגיגה נאכלת צלי[10], וטעמם מ־שום שמצינו שהכתוב קראה פסח, וכמו שהביא הרמב"ם[11] „שעל חגיגת ארבעה עשר נאמר[12] וזבחת פסח לה"א צאן ובקר", אלא שרבנן ס"ל דלאו לכל מידי איתקש לפסח אלא רק לצלי (שהוא מידי דאכילה)[13].

ב. והנה ההסברה בדעת רבנן שרק לצלי איתקש חגיגה לפסח ולא לכל מידי דאכילה[14] (כמו לינה[15] „דאזהרת

---

1) פסחים סט, סע"ב.
2) ע, א.
3) תשא לד, כה.
4) משנה פסחים קטז, ב.
5) פ"ח ה"ב.
6) הל' חמץ ומצה שם.
7) פ"י ה"ג.

8) לפסחים שם ע, ב (ד"ה ובזה זכינו). וראה גם צל"ח שם קטז, א.

9) ויתירה מזו כתב, דהחידוש דר"ח „זו דברי בן תימא" הוא דגם לדידי' נאכלת צלי. ע"ש.

10) ומה שהרמב"ם לא כתב מפורש ההלכה ד־חגיגה נאכלת צלי — ת"י הצל"ח (שם ע, ב ד"ה ועוד אי האי קרא) „לפי שאין דרכו לכתוב פרטים שלא נזכרו בגמרא בפירוש". וראה מאירי פסחים שם שהכוונה ב„כולו צלי" היא רק על הפסח. וברבינו מנוח לרמב"ם שם (ועד"ז בהגה"מ שם אות ב) דלענין שתהא נאכלת צלי קי"ל כוותי' (דבן תימא) דהא סתם לן תנא כוותי'. וראה (וכן בהבא לקמן) אנציקלופדי' תלמודית ערך חגיגת ארבעה עשר. ו[ש"נ].

11) הל' ק"פ שם הי"ב.

12) פ' ראה טז, ב.

13) ובצל"ח שם (קכ, א לתוד"ה מפטירין) כ' דלרבנן יש בחגיגה גם משום שבירת העצם כיון שגם זו היא (ב)מידי דאכילה.

14) ולהעיר דבצל"ח שם ע, ב (הנ"ל הערה 10) כתב דלדעת הרמב"ם להכי קראה פסח (שתהא נאכלת צלי ו)להיות זמן שחיטתה אחר התמיד כמו פסח.

15) דאף שיש לימוד ע"ז — ראה צל"ח שם (קטז, א. קכ, א) — מ"מ צריך ביאור מהי ההסברה בזה.

לינה צווי אכילה היא"[16]) – י"ל לכ־אורה:

הטעם שהחגיגה באה עם הפסח הוא „כדי שיהא פסח נאכל על השובע"[17], ונמצא שהחגיגה הוי כטפל ומכשיר לפסח[18] ולפיכך איתקש חגיגה לפסח: אמנם מהאי טעמא רק אכילה זו של החגיגה הבאה לפני (וכהקדמה ל)אכילת הפסח הוקשה לפסח ונגררת בתר אכילת הפסח, ולכן נאכלת צלי כמוהו; משא"כ לאחרי גמר אכילת הפסח שוב אין ה־חגיגה טפל לפסח, ולא הוקשה לו.

ועפ"ז יש לומר לכאורה, דרבנן ובן תימא פליגי בגדר הדין[17] ד„חגיגה ה־באה עם הפסח נאכלת תחילה כדי שיהא פסח נאכל על השובע":

לדעת בן תימא, מה שאמרו שע"י ה־חגיגה ה„פסח נאכל על השובע" הוא טעם לא רק על הקדמת אכילת החגיגה לאכילת הפסח, אלא גם על כל עיקר הבאת החגיגה בי"ד, שהטעם להבאת חגיגה בי"ד הוא רק כדי שיהא הפסח נאכל על השובע[19], ונמצא שכל עיקרו של הקרבן אינו אלא מכשיר להפסח, ו־לכן ס"ל לבן תימא שבכל מעשה הקרבן איתקש לפסח („כולהו מילי דפסח אתיין בחגיגה בההוא היקשא"[20]):

אבל לדעת רבנן, הטעם ד„כדי שיהא פסח נאכל על השובע" הוא (כפשטות לשון הברייתא) רק על הקדמת אכילת החגיגה לאכילת הפסח, אבל לא על עצם הקרבת החגיגה[21]. ולכן יש בחגיגה זו שני דינים: עצם הקרבן יש עליו שם חגיגה ודיני חגיגה; ורק במעשה ה־אכילה שלו, ובזה גופא – רק באכילה הבאה כהקדמה לאכילת הפסח – יש בו דין הכשר למעשה אכילת הפסח, ולענין זה הוקש לפסח, ולכן חלים אז על החגיגה דיני אכילת הפסח (שצ"ל צלי).

אבל קשה לבאר כן פלוגתת בן תימא ורבנן – כי מפשטות לשון הגמ'[17], „וב־מועט (שהי' הפסח מועט לאכילת בני החבורה[22]) מיהו מ"ט אתיא כדתניא חגי־גה הבאה עם הפסח נאכלת תחילה כדי שיהא פסח נאכל על השובע", משמע, שכל עיקר הבאת החגיגה הוא רק כדי שיהא הפסח נאכל על השובע (וכן מפו־רש בתוס'[23] ועוד ראשונים[24], דהא שחגי־

16) ל' רש"י שם ע, א ד"ה למידי דאכילה.

17) פסחים ע, רע"א. וראה לשון הרמב"ם הל' ק"פ פ"ח ה"ג.

18) להעיר מדעת ר"י במשנה פסחים (קכא, א) בירך ברכת הפסח פטר את של זבח (חגיגת י"ד), וההסברה בזה (להירושלמי (בסוף המסכת), הובא בתוד"ה כשתמצי לומר בסופו בשם ר"ח כהן. וראה גם פרש"י ותוס' זבחים לז, א ד"ה תרי תנאי), כי ברכה על העיקר (פסח) פוטר את הטפל (זבח). וראה צל"ח במשנה שם ד"ה פוטרת בסופו, שהרמב"ם סובר כפירושו של רבינו חיים שהביאו התוס' כו'. וראה הדרן על מס' פסחים (הדרן הא' שנדפס ב־הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים (בהוצאת תשמ"ו ושלאח"ז – ע' תנט ואילך)).

19) בתוס' (ותוס' הרשב"א) פסחים ע, א (ועד"ז בתוס' חגיגה ח, א ד"ה אלמא) דלבן תימא הוי חובה מדאורייתא. ועד"ז הוא בראב"ד הל' חגיגה פ"ב ה"י. אבל ראה כס"מ ולח"מ הל' חגיגה שם, דלהרמב"ם אפי' לבן תימא דאית לי' מקרא דהוי כפסח דרחמנא אקשי' יכולין אנו לומר דהוי רשות. וראה לקמן הערה 24.

20) ל' רש"י פסחים שם ד"ה ש"מ כולהו.

21) ולכאורה כן משמע מלשון הרמב"ם שב־הערה 17.

22) ל' רש"י ד"ה ובמועט – שם סט, סע"ב (במשנה).

23) שם ד"ה לאו חובה (בתחלתו). וכ"ה בתוס' הרשב"א (להר"ש משנץ) שם.

24) ראה מאירי למשנה פסחים שם: אע"פ שעלי' נא' בתורה וזבחת פסח . . אינה מצוה לעצמה

גת י"ד לאו חובה היא היינו ש„אינה באה אלא כדי שיאכל הפסח על השובע"). וא"כ גם לדעת רבנן כל עיקר הבאת החגיגה הוא רק הכשר להפסח (ולא רק מעשה אכילה שלה דליל ט"ו).

ועוד זאת: עצם ההסברה הנ"ל (בדעת רבנן) שאכילת החגיגה היא „מכשיר" לאכילת הפסח — אין בו טעם מספיק לכאורה שיחול עלי' גדר של פסח עד כ"כ שיהי' חיוב לאכלה צלי דוקא כמו הפסח עצמו. ועכצ"ל דזה שנאכל צלי הוא לא רק משום שיש על החגיגה שם „מכשיר" לפסח, אלא (כמ"ש הצל"ח כנ"ל) משום שהחגיגה עצמה נקראת בשם פסח („וזבחת פסח").

ומכיון שגם לדעת חכמים גוף הקרבן נקרא בשם פסח — טעמא בעי, מדוע חלים עליו דיני הפסח רק לגבי צלי?

ג. ויש לומר הביאור בזה — בהקדם ביאור שיטת הרמב"ם בדין הסיבה:

בדין הסיבה בליל פסח כתב הרמב"ם[25] „בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים כו' לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות". ובסוף הלכה שלאח"ז[26], לאחרי שמבאר פרטי דיני הסיבה (מי חייב בהסיבה, ואופן הסיבה), כ' „ואימתי צריכין הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבע כוסות האלו".

ועדיין צריך הסברה: מדוע מחלק הרמב"ם הענין לשתי הלכות נפרדות [הלכה אחת — „כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות (סתם) והוא מיסב דרך חירות", והלכה שני — „ואימתי צריכין הסיבה בשעת אכילת כזית מצה כו' ושאר אכילתו כו'"] ובמילא גם מאריך — לכאורה הו"ל לקצר ולכתוב תיכף בהלכה הראשונה „לפיכך כשסועד בלילה הזה צריך להסב בשעת אכילת כזית מצה כו'" (וכיו"ב)?

ונתבאר בזה במקום אחר[27], שלפי שיטת הרמב"ם יש בהסיבה שני דינים: א) מצוה כללית בפ"ע, שהאדם צריך להראות בליל פסח הנהגה דרך חירות, ע"י אכילה ושתי' בהסיבה (ובזה אין נפק"מ באיזו אכילה ושתי' מדובר[28]). ב) פרט ותנאי במצות אחרות (אכילת מצה וחיוב שתיית ד' כוסות) — שאחד מתנאי מצות (וחיובים) אלה הוא שצ"ל דרך הסיבה.

וזהו החילוק בין שתי ההלכות: בהלכה הראשונה — הבאה בהמשך להלכה שלפנ"ז ד„בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים כו' (וממשיך) לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה צריך

אלא כדי שיהא הפסח נאכל אכילת שובע מפני שהפסחים לא היו באים אלא זכר ושה תמים בן שנה' ולא היו מצוים מהם כ"כ כו' ומתוך כך רמזה תורה להקריב שלמי חגיגה שתצטרף עם הפסח כו'. — אבל ראה לעיל הערה 21 בדעת הרמב"ם.

25) הל' חו"מ פ"ז ה"ז.

26) ה"ח.

27) ראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 15 ואילך.

28) בל' הרמב"ם (כנ"ל) „לאכול ולשתות" (סתם). — ורק בסוף ה"ח מפרט דב„שאר אכילתו ושתייתו אם היסב ה"ז משובח ואם לאו אינו צריך" (דהיינו, שגם מצד החיוב הכללי דהסיבה אא"פ לחייבו להסב בכל הסעודה, וכשמיסב באכילת מצה ושתיית ד' כוסות יצא י"ח).

---

*) מזה משמע שדברי המאירי הם רק (לדלכתא) אליבא דרבנן, ולא לבן תימא שס"ל (שם ע, א) שגם חגיגה באה רק מאלו.

לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות" – כוונת הרמב"ם לחיוב הסיבה כשל־עצמה: וב(סיום) ההלכה שלאח"ז (לאחרי שפירט פרטי הדינים של חיוב הסיבה) כותב הרמב"ם "ואימתי צריכין הסיבה", שכוונתו בזה היא לדין השני בחיוב הסיבה, מה שהסיבה היא (לא חיוב כללי בפ"ע, אלא) תנאי במצות אחרות של לילה זה (במצות אכילת מצה וחיוב שתיית ד' כוסות).

ושני דינים אלו בחיוב הסיבה מוד־גשים עוד יותר בלשונו הזהב של אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו – שלשונו ו־סידור דבריו בנדו"ד הוא ע"ד לשון ה־רמב"ם:

בתחלה מבאר[29] "ויכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות כדרך שה־מלכים והגדולים אוכלים לפי שבכל דור ודור חייב האדם להראות א"ע כו' לפיכך צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות". ולאחר כמה סעיפים (בפי־רוט כמה דיני הסיבה) ממשיך ומבאר[30] הדברים הצריכים הסיבה "אימתי צריך להסב בשעת אכילת כזית . . מצה כו' אכילת הכריכה כו' אפיקומן כו' שתיית ד' כוסות (ומבאר הטעם) לפי שכל דברים אלו הם זכר לגאולה ולחירות כו' לפיכך הם צריכין הסיבה דרך חירות".

אשר מזה מוכח, שבהסיבה ישנם שני חיובים וגדרים: (א) מצוה בפ"ע, שזהו מ"ש בסעיף שלפנ"ז "שישב בהסיבה דרך חירות כו' לפי שבכל דור ודור כו' לפיכך צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות". והיינו שזהו חיוב כללי ל־התנהג בדרך חירות בזה הלילה: ואח"כ מפרט (ב) הדברים ש"הם צריכין הסיבה דרך חירות", היינו שזהו (לא קיום החיוב של הסיבה בפ"ע, אלא) פרט ותנאי בדברים אחרים (וכדיוק לשונו "לפיכך הם צריכין הסיבה דרך חירות" – ולא כתב "לפיכך צריך להסב בהן" וכיו"ב).

ד. ומכל זה למדנו, שלשיטת ה־רמב"ם הסיבה היא א) חיוב כללי בפ"ע, שהאדם צריך להסב "דרך חירות" (וכ־לשון אדה"ז הנ"ל "יכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות כדרך שה־מלכים והגדולים אוכלים"), ב) הסיבה נעשית תנאי במצות אחרות של פסח, באופן, שע"י אכילת מצה (לדוגמא) בה־סיבה, מקיימים בזה שני דינים: (א) ה־חיוב הכללי דהסיבה. (ב) קיום מצות אכילת מצה בשלימות.

והנה לכאורה יש לעיין מהי הסברא וההכרח לחדש שהסיבה הוא גם תנאי ופרט בשאר מצות ליל פסח, ולא לומר שיש חיוב כללי של הסיבה, אלא ש־חכמים תקנו שהזמן המתאים ביותר לקיום חיוב זה הוא בשעת קיום מצות מסוימות (אחרות) של לילה זה?

[ובפרט שמצות אלו אין עיקר ענינם "להראות" חירות, כי אף ש"דברים אלו הם זכר לגאולה ולחירות" – מ"מ, אין גוף מעשה המצוה (בדברים אלו) פעולה המורה על חירות[31]. ולדוגמא – אכילת מצה, דהגם שטעם אכילתה הוא מפני שמצה הוי זכר לגאולת מצרים (ש"לא יכלו להתמהמה גו'"[32]), הרי פשוט שאין במעשה אכילת המצה ענין המורה על "דרך חירות" (כמו בפעולת ההסיבה, שעצם ההסיבה מורה על הנהגה של בן

29) סתע"ב ס"ז.

30) שם ס"ד.

31) וכדיוק ל' אדה"ז שם "שכל דברים אלו הם זכר לגאולה ולחירות".

32) פרשתנו יב, לט. וראה פ' ראה טז, ג. פסחים קטז, ב (במשנה). רמב"ם הל' חו"מ פ"ז ה"ה.

חורין, וכדרך מלכים וגדולים), ואדרבה — מצה היא לחם עוני[33].

ויש לומר, שיסוד שיטת הרמב"ם הנ"ל בגדר דין הסיבה (דרבנן) הוא — דין (תורה) "צלי" שבקרבן פסח (דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון[34]). וכ־ דלקמן.

ה. בדין צלי דפסח כתב הרמב"ם[35] "כשאדם אוכל את הפסח חותך הבשר ואוכל וחותך כו' וכשיגיע לגיד הנשה מוציאו ומניחו עם שאר הגידים וה־ עצמות והקרומות שיוצאין בשעת אכילה שאין מנקין אותו . . ואין מחתכין אותו אלא צולין אותו שלם" (והראב"ד פליג "אין איסור גדול מזה שיצלה הפסח עם גיד הנשה ועם שמנו כו'").

וצ"ע, שהרי לכאורה כל דין צליית פסח הוא קשור באכילתו, "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי גו'"[36], וא"כ הוי כל כולו פרט באכילת הפסח[37], ומה ענין לציווי שיהא צולין אותו (שלם — גם) עם הגיד כו' שאינו שייך לאכילה?

ומוכח מזה דעת הרמב"ם, שדין צלייתו לא הוי (רק) פרט באכילת הפסח, אלא שהוא חלק מעשיית הפסח[38].

[ויש לומר שיסודו הוא מזה שהתורה קבעה פרטי דינים באופן מעשה הצלי' — "צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו"[39], שמזה משמע, ד"צלי גו'" הוא לא רק פרט באופן אכילת הפסח, אלא דמעשה הצלי' עצמו הוי דין ומצוה ב־ פ"ע במעשה הקרבן].

ויש לומר ההסברה בזה: בס' החי־ נוך[40] מבואר, ד"זה שנצטוינו לאכול צלי דווקא" הוא "לפי שכך דרך בני מלכים ושרים לאכול בשר צלי שהוא מאכל טוב ומוטעם כו' ואנו שאוכלין הפסח לזכרון שיצאנו לחירות כו' ודאי ראוי לנו להתנהג באכילתו דרך חירות ו־ שררות".

ועפ"ז י"ל שהרמב"ם ס"ל, שהחיוב לאכול צלי יש בו שני ענינים: א) אחד מתנאי מצות אכילת הפסח. ב) חלק מהחיוב הכללי ד"חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים"[41] — ע"י שעושה "כל[42] מעשה לילה זה דרך חירות", והרי אכילת בשר צלי מורה על "דרך חירות ושררות". ומטעם זה יש בגוף מעשה הצלי' חשיבות בפ"ע ועד שחלים עליו דינים מיוחדים (שאינם נוגעים לאכילת הפסח, וכנ"ל מרמב"ם שצולין הגיד) — מכיון שענין ה"צלי" הוא לא (רק) פרט ותנאי במצות אכילת הפסח, אלא יש בו (גם) ענין בפ"ע — להראות על ענין החירות (שהוא ענין וחיוב כללי בפ"ע בלילה זה).

ונמצא, שדין צלי מלמדנו, שהתורה

33) פ' ראה שם. ונפק"מ להלכה — ראה רמב"ם הל' חו"מ פ"ה ה"כ. פ"ו ה"ה.

34) פסחים (ל, ב. לט, ב. קטז, ב) וש"נ.

35) הל' ק"פ פ"י הי"א.

36) פרשתנו יב, ח.

37) וכן משמע ברש"י פסחים מא, סע"ב ד"ה אין לי (ומתורצת קושיית המהרש"א בפרש"י שם).

38) ולהעיר שלדעת הרמב"ם במו"נ (ח"ג פמ"ו) טעם אכילת צלי הוא כי כשם שהמצה למהירות כך הצלי למהירות ואין שם שהות לעשות מטעמים ולתקן תבשילים (והובא בחינוך שבהערה 40 כטעם נוסף) — והרי טעם זה אינו על אכילתו אלא על עשייתו צלי.

39) פרשתנו יב, ט.

40) מצוה ז.

41) ל' הרמב"ם (הובא בתחלת ס"ג) — ממשנה פסחים קטז, ב.

42) ל' אדה"ז (הובא לעיל ס"ג).

קבעה המעשה של „דרך חירות" דלילה זה באופן, דנוסף לזה שהחיוב ד„חירות" (לעשות פעולות המורות („להראות") על „דרך חירות") הוא ענין כללי בפ"ע, הרי כלל זה נעשה גם תנאי ופרט בפרטי מצות החג (שמצ"ע אינם באים להראות חירות)

— וכהדין ד„צלי" שהוא תנאי ב־אכילת הפסח, דעצם המעשה דאכילת בשר הפסח אין בו משום מעשה ד„דרך חירות" [דהקרבן הוא רק זכר לגאולת מצרים באופן ד„פסח ה'"[43], אבל אין מעשה אכילת הבשר פעולה המורה על „דרך חירות" (ע"ד הנ"ל ס"ד בנוגע ל־אכילת מצה)] — וחידשה התורה, שגם אכילה זו צ"ל באופן של „דרך חירות ושררות", צלי.

ומזה למד הרמב"ם גם לענין דין „דרך חירות" דרבנן — חיוב הסיבה — דעם היותה חיוב כללי בפ"ע, קבעוה חכמים באופן שתיעשה תנאי במעשה המצות דלילה זה, כנ"ל בארוכה.

ו. ע"פ כהנ"ל יש לבאר גם שיטת הרמב"ם בחגיגת ארבעה עשר:

אכילה „על השובע" היא אכילה חשו־בה, „כדרך שהמלכים אוכלין"[44]; ונמצא שדין אכילת הפסח „על השובע" הוא חלק מזה שאכילתו צ"ל באופן ד„דרך חירות ושררות".

ועפ"ז מובנת גם הסברא לחלק בין דין צלי לשאר תנאי הפסח (ולומר דהא דאיתקש חגיגה לפסח הוא רק לגבי דין צלי): מכיון שכל עיקר הבאת החגיגה שייך לענין זה שבאכילת הפסח, מה שצ"ל („על השובע" —) „דרך חירות ושררות", לכן חל עלי' גם דין „צלי" שבאכילת פסח, שגם טעמו הוא „כדרך שהמלכים אוכלין"[45]. משא"כ שאר פרטי הדינים שבפסח, שאינם שייכים לענין ה־חירות שבו, אינם שייכים לענין החגיגה.

ומכיון ששיטת הרמב"ם בדין „דרך חירות" דלילה זה היא, שאינו רק חיוב כללי בפ"ע, אלא שהתורה קבעה „דרך חירות" גם בשאר מעשי הלילה (שמצ"ע אינם פעולות של „דרך חירות"), ס"ל דגם לרבנן חל על החגיגה — הבאה ב־לילה זה בשביל הפסח — החיוב ד„דרך חירות" (צלי), ומהאי טעמא קראה התורה את החגיגה בשם „פסח" („וזבחת פסח").

[ופלוגתת בן תימא ורבנן היא: לדעת בן תימא אא"פ לחול על קרבן שאין עליו שם פסח גדר של „חירות", ולכן ס"ל דכי אקשי' רחמנא חגיגה לפסח

---

43) פרשתנו יב, כג. וראה שם, כז. רמב"ם הל' חו"מ פ"ו ה"ה ממשנה פסחים שם. חינוך מצוה ה. ז.

44) רש"י פסחים פו, ע"א. רשב"ם שם קיט, ב ד"ה כגון ארדילאי (וראה גם קרית ספר לרמב"ם סוף הל' חו"מ). וכבר שקו"ט דה"ז „חובת כל הקר־בנות", כדברי רש"י ורשב"ם שם. ולהעיר שבפרש"י בהסוגיא כאן (ע, ע"א) כ' „על השובע שיהו נהנין באכילתו ותיחשב להן" (ולא כמ"ש רש"י שם פו, א). וראה גם פרש"י שם סט, סע"ב במשנה „בדי שיהא פסח גמר שביעתן ותיחשב להן אכילה".

וראה ריי"פ פערלא לסהמ"צ להרס"ג עשין מז מח מט (ע' 432) השינוי בפסח לגבי שאר קדשים. אנציקלופדי' תלמודית ערך אכילת פסחים. וש"נ. ואכ"מ.

45) עפמ"ש בחינוך (מצוה טז) שגם טעם מצות שבירת עצם בפסח „מן השורש הנזכר שאין כבוד לבני מלכים ויועצי ארץ לגרר העצמות ולשברם ככלבים ולא יאותו לעשות ככה כ"א לעניי העם הרעבים כו'" — יש לבאר גם הא דלדעת התוס' (לפי' הצל"ח שם, הנ"ל הערה 13) יש גם בחגיגה משום שבירת עצם. אבל מובן שאינו דומה לענין אכילת צלי דהוי מעשה חיובי ד„דרך חירות ושררות" דבני מלכים ושרים.

נעשה כחלק מגוף הפסח[46] וכל דיניו כ־פסח[47]: אבל לרבנן, הדין דמעשה חירות חל (גם) על „כל מעשה לילה זה", גם במצות דהחג שמצ"ע אינן פעולות של דרך חירות (ועד שנעשה תנאי וחלק ב־מצות מצה ושתיית ד' כוסות, כנ"ל). וכן בנוגע לחגיגת י"ד, שהדין דאכילת צלי (אכילה „דרך חירות") חל גם על קרבן שאינו פסח, דאף שיש לו דין ושם בפ"ע (חגיגת ארבעה עשר, „ונאכלת לשני ימים ולילה אחד ככל זבחי שלמים"[48]) חל עליו, בו דין מעשה חירות ונאכלת צלי כקרבן פסח.

ויש לקשר זה עם שתי הדיעות[49] — דון מינה ומינה, דון מינה ואוקי באתרה. ואכ"מ].

ז. והנה ענין זה שבליל פסח — שיש במעשה חירות שבו שני ענינים: (א) כמו שהוא בפ"ע, (ב) כמו שפועל ומשפיע (גם) על ענין אחר שאינו מעשה חירות מצ"ע — הוא לפי שכן הוא בכללות יחס תוכן ענין (זכירת) יציאת מצרים לכללות התורה ומצוותי'.

והביאור: כתב החינוך[50] בנוגע לס־פור יציאת מצרים ש„הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתינו ובאמונתינו" (ולכן „אינו מן התימה אם באו לנו מצות רבות ע"ז מ"ע ומל"ת"). ותפס כאן שני לשונות — יסוד ועמוד, המורים על ב' ענינים: יסוד יש בו מעלה על עמוד, להיותו היסוד שעליו עומד הבנין כולו ובהבטל היסוד בטל כל הבנין, משא"כ עמוד ש־לכאורה ה"ה רק לתמוך הבנין העומד: אמנם לאידך, הרי היסוד הוא דבר ה־טמון ומכוסה ואינו גוף הבנין עצמו, משא"כ עמוד הוא גלוי ועומד מבחוץ, והוא חלק מגוף הבנין עצמו.

וכן הוא היחס דיצי"מ למצוות שב־תורה:

לגבי כללות התומ"צ הרי יצי"מ היא ה„יסוד" שלהם, וכמ"ש בדיבור הראשון (מצוה ראשונה) דעשה"ד[51] „אנכי ה"א אשר הוצאתיך מארץ מצרים", והיסוד שייך ומייסד כל הבנין; אבל לאידך אי"ז תוכנם הפרטי (הגלוי) של כל ה־מצות אלא שהוא יסוד שלהם — באופן „טמון"[52].

אמנם ישנם „הרבה דברים (ש)צוה הקב"ה לעשות זכר ליצי"מ . . כגון הפרשת בכורות וכל המועדים"[53], שבהם הענין דיצי"מ הוא לא באופן של יסוד אלא באופן של עמוד, כלומר שהוא חלק מתוכן מצות אלו[54], והוא אחד מ„עמודי" המצוה.

---

46) ועפ"ז מובן דיוק לשון בן תימא „חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא כפסח" ואינו מסתפק לומר רק הדין, שנאכלת ליום ולילה כפסח וכיו"ב, וכן להלן בהברייתא „חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא כפסח באה מן הצאן כו'". וראה צל"ח שם ד"ה הרי היא כפסח.

47) וכמובן גם מהאיבעי' בגמ' שם לדעת בן תימא „אם יש בה דין שבירת עצם או אין בה משום שבירת עצם אע"ג דכי אקשי' רחמנא לפסח אמר קרא בו ולא בחגיגה כו'".

48) רמב"ם הל' ק"פ פ"י הי"ג.

49) יבמות עח, ב. וש"נ.

50) מצוה כא.

51) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

52) להעיר גם ממשנ"ת ע"ד ב' הענינים שנאמרו בנוגע לחג הפסח — ר"ה לרגלים (ר"ה ד, א) וחה"פ נמשך תמיד (ראה שיחת חה"פ תש"ג ע' 75) — ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 173 ובהערות שם.

53) שו"ת הרא"ש כלל כד סי' ב.

54) ע"ש ברא"ש שממשיך „שאין צריך להזכיר בהפרשת בכורות שאנו עושין אותו זכר ליצי"מ אלא שצוה הקב"ה לעשות המעשה ומתוך כך אנו זוכרין יציאת מצרים".

וכמו מצות הנחת תפילין, שצריך לכוין בהנחת תפילין „שצונו[55] המקום להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהן יחוד שמו ויציאת מצרים . . כדי שנזכור יצי״מ ע״י נסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על יחודו שהוא יחיד בעולמו ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו״.

דעם היות שאין מהות ותוכן הנחת תפילין מוגבל להענין דיצי״מ – ואדרבה: עיקר ענינה הוא שעבוד הלב והמוח וכו'[56] – מ״מ, גם הענין דיצי״מ נעשה „עמוד״ של מצוה זו, ועד שזוהי אחת מהכוונות דהנחת תפילין, כנ״ל.

וי״ל שבאופן זה בא לידי ביטוי עוד יותר גודל הענין דזכר ליציאת מצרים – אשר לא זו בלבד אשר הוא ענין יסודי וכללי בכללות התומ״צ, אלא שחודר גם בתוך פרטי כו״כ מצות, ונעשה עמוד של כו״כ מצות.

ויה״ר שכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות[57], בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ובמהרה בימינו ממש.

(משיחת אחש״פ תשמ״ג)

---

55) טושו״ע (ודאדה״ז) או״ח סכ״ה ס״ה (סי״א).

56) שו״ע (ואדה״ז) שם.

57) מיכה ז, טו.